

Divi Thomae Aquinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impressionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio XCIII. De speciebus superstitionis. Et primo quantum ad
indebitum cultum veri Dei.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](#)

ARTIC. II.

Q V A E S T. XCII.

dine ad Deum: ita si peritio contraria est in ordine ad creaturam, puta, demonem, cui cultus exhibetur. Sed diuinatio, & obseruatio est in ordine ad euenus & actus nostros: ergo non sunt superstitionis species. Ideo responso directe satifacit argumento, dicendo, quod diuinationes, & obseruationes in quantum demoniacae, sunt species superstitionis, & non in quantum humana opera. Sicut etiam sub religione comprehenduntur opera hominum in quantum diuina, per assumptionem aliquius diuinorum, ut supra patuit, ita quod in omnibus istis falatur ordo aliquis reverentialis ad demonem, invocando ipsum, & subiiciendo se institutis eius; sicut in religiosis multis operibus accidit respectu Dei, ut patet in iuramento, sacramentis, & huicmodi. Et tu bene seruabis hoc in corde tuo, ut inde postmodum discernas in observationibus, & diuinationibus, rationem peccati mortalis, vel uenialis, ut infra declarabimus.

Inf. q. 94. art. 2.
Li. 1. c. 13. 10. 1
q. 8. 2. art. 5

Glo. ordinaria ibid sup illud. Ad furtitatem carnis ex Amb. Li. 2. c. 20. usque ad 24. tom. 3. Ar. preced.

15. q. 1. 1. 2. 3.
& q. 18. art. 4.
5. 6. 10. & 11.

A D T E R T I U M dicendum, quod religio non potest habere excessum secundum quantitatem abolutam: potest tamen habere excessum secundum quantitatem proportionis, prout scilicet in cultu diuino sit aliquid, quod fieri non debet.

ARTICULUS II.

Vtrum sint diversae superstitiones species.

A D S E C U N D U M sic proceditur. Videtur, quod non sint diversae superstitionis species, quia secundum * Philos. in r. Topico.

Si unu oppositorum dicitur multipliciter, & reliquum: sed religio cui opponitur supersticio, non habet diuersas species, sed omnes eius actus ad unam speciem referuntur: ergo nec supersticio habet diuersas species.

¶ 2 Prat. Opposita sunt circa id: sed religio, cui opponitur supersticio, est circa ea, quibus ordinamus in Deum, ut supra habitum * est: non ergo species superstitionis, que opponitur religioni, possunt attendi secundum aliquas diuinationes humanorum euangelium, uel secundum aliquas obseruationes humanorum euangelium.

¶ 3 Prat. Ad Coloss. 2. super illud, Quae sunt rationem habentia sapientiae in superstitione, dicit glo. * id est, in simulata religione: ergo etiam simulatio debet ponni species superstitionis.

S E D C O N T R A est, quod Aug. in 2. de doctr. chri-

tia. diuersas species superstitionis assignat.

R E S P O N D E O . Dicendum, quod sicut supra* dictum est, uitium superstitionis consistit in hoc, quod transcendit uitium medium secundum aliquas circumstantias, ut supra dictum est. Non enim quilibet circumstantiarum corruptarum diuersitas uariat peccati speciem, sed solum quando referuntur ad diuersa obiecta, uel diuerlos fines. Secundum hoc enim morales actus speciem sortiuntur,

ut supra* habitum est. Diuersificantur ergo superstitionis species. Primo quidem, ex parte obiecti.

Potest enim diuinus cultus exhiberi, uel cui exhibendus est, scilicet Deo uero, modo tamen indebito, & hec est prima superstitionis species: uel ei, cui non debet exhiberi, scilicet cuicunque creatura, & hoc est aliud superstitionis genus, quod in multis species diuiditur, secundum diuersos fines diuinum cultus. Ordinatur enim primo diuinus cultus ad reuerentiam Deo exhibendam: & secundum hoc, prima species huius generis est idolatria, quae diuinam reuerentiam indebitate exhibet creaturam. Secundo, ordinatur ad hoc, quod homo instruatur a Deo, quem colit: & ad hoc pertinet superstitione diuinatua, quae demones confundit per aliqua pacta cum eis initia uel tacita, uel expressa. Tertiò, ordinatur diuinus cultus ad quandam directionem humanorum actuum secundum instituta Dei, qui colitur: & ad hoc pertinet su-

persticio quaramdam observationem. Egit* Aug. in 2. de doctr. chri. dicendum, quod quicquid institutum est ab hominibus, & colenda idola pertinentes & hominum. & postea subdit. Ut ad contumelia, atque federata, quod pertinet ad hominem paucum* subdit: Ad hoc genus pertinet turba, & huiusmodi, quod pertinet ad hominem.

A D P R I M U M ergo dicendum, quod dicitur 4. cap. de diuin. nomin. Bonum communia, & integra causa, malum autem est defectibus. Et ideo uni uirtuti plus numeratur, ut supra habitum est. Verbum apostoli a ueritatem habet oppositum, in dem ratio multiplicationis.

A D S E C U N D U M dicendum, quod diuersae superstitiones aliquae pertinent ad superstitio quantum dependent ex aliquibus operibus demonium, & sic pertinent ad quantum eius initia.

A D T E R T I U M dicendum, quod similitudinis dicitur, quando traditioni humana non applicatur, prout in glo. sequitur. Iustificata religio nihil est aliud, quam cultus habitus modo indebito, sicut si aliquis in qua latet colere Deum, secundum suum. H. Et de hac ad literam loquitur glo.

Q V A E S T O N C I I I .

D e speciebus superstitionis, in duos articulos dividia.

D E I N D E considerandum est de speciebus superstitionis.

¶ 1 Et primò, De superstitione indebiti cultus ueri Dei.

¶ 2 Secundò, De superstitione idoneitatis.

¶ 3 Tertiò, De superstitione diuinationum.

¶ 4 Quartò, De superstitione obsecrationum.

C I R C A primi quarunum duo.

¶ Primò, Vtrum in cultu ueri Dei positum esse aliquid geniosum.

¶ Secundò, Vtrum positum ibi esse aliquid superfluum.

ARTICULUS PRIMUS.

Vtrum in cultu ueri Dei possit esse aliquid perniciosum.

A D P R I M U M sic procedit.

Videtur, quod in cultu ueri Dei non posit esse aliquid per-

niciosum: Dicitur enim loc. 2.

Omnis, qui emittit innocone-

nomen domini, saluus est: Ad

quicunque colit Deum quocum-

modo, inuocat nomen eius:

ergo omnis cultus ueri Dei conser-

vat salutem. nullus ergo effigie-

ciosus.

¶ 2 Prat. Idem Deus est, qui colit

tura, iustis quacumque iniuria atque

uerbo, est falsa uocis significatio cum intentione fallendi, & proportionatiter mendacium in facto debet esse falsa facti significatio cum intentione fallendi. Constat autem, qd iudei modo uterius uerbi cultus, non habent intentionem fallendi, quamus facti est, credentes se uerum significantia facta e-
xercere, uantur.

Non est ergo in eo-
rum qui mendaciū,
sed factū pernicioſū
in literā mē-
diū reputatur.
Et hoc dicitur, qd
in literā numquam
decurrit, nū in cōmu-
nicā mendacium est,
cū aliquis exterioris
significat contrarium
veritati fine uerbo, si-
fue factū, & propte-
re non sublimūtur
in particulari, quod
in talī cultū, i. vete-
ri legis apud Iudeos
mūcū sit mendacium
pernicioſū: sed qd
cultū pernicioſū,
& quod fit falſi-
tas pernicioſa. Sat e-
min et questioni
moꝝ, quod inueniſt, quod plus omni-
potentē Deo possit placere, foli
cite eligas: ergo nullus modus co-
lendi Deum est pernicioſus.

SED CONTRA est, quod Auguſtinus dicit in epiftola ad Hieron. & habetur in glo. ad Galat. 2. Quod legalia obſeruata post ueritatem euangelii diuulgatam, sunt mortifera, & tamen legalia ad cul-
tum Dei pertinent, ergo in cultu Dei potest esse aliquid mortiferū.

R E S P O N S U M Dicendū, qd sicut * Aug. dicit in lib. contra mendacium. Mendacium maxime pernicioſū est, quod fit in his, quae ad christianam religionem pertinent. Et autem mēdaciū, cū aliquis exterioris significat contrarium ueritati. Sicut autem signifi-
catur aliquid uerbo, ita etiam si-
gnificatur aliquid factū, & in tali
significatione facti consistit exte-
rior religionis cultus, ut ex ſupra
* dicit pater: & ideo ſi per cultū
exteriorē aliquid falſum signifi-
cetur, erit cultus pernicioſus. Hoc
autem contingit dupliciter. Vno
quidem modo, ex parte rei signifi-
cata, a qua discordat significa-
tio cultus, & hoc modo, tempore
nouae legis, per actiū iam Christi
myteriis, pernicioſū est uti cere-
moniis ueteris legis, quibz Christi
myteria figurabantur futura, ſi
cut etiam pernicioſū effet, ſi qd
non confiteretur Christum esse
pauſum. Alio modo, potest con-

E
cum, p. excusat ludorum ignorantia tale crimen, ſicut nec in-
ſidelatorem corundem. In eod. ar. quo ad falſum cultum ex parte
coletis nota tria. Primo, quod cultus ſiſt pernicioſū iuxta
authoris lenitatem, quoniam cum dixiſet. Et ideo ſi per cultum
exteriorē aliquid falſum signifi-
cetur, erit cultus pernicioſū,
falsum ſubditio. Hoc autem contingit dupliciter, ſi ex parte rei si-
gnificata, & ex parte coletis. Vtrumque ergo falſum, effet ex gene-
re peccatum mortale. Secundo, quod tunc effit falſitas, quando co-

A tra Eccleſiam, non autem ſi præter Eccleſia institutionem fieret. Vnde author in hoc articulo falſitatem ex parte coletis instituit in hoc, quod effit contra Eccleſia institutionem, ſeu conſuetu-
dinem, quia falſitas cultus contra Eccleſiam effit.

¶ In leuenti uero art. superfluitatem dicit, quando effit cultus
præter, uel contra co-
stitutionem, ſeu con-
ſuetudinem Eccleſie.
Peripce igitur diſte-
rentiam inter cōtra,
& præter. Illud perni-
cioſum, hoc ſuper-
fluum conſtituit. Il-
lad contrariat uer-
itati, & ideo perni-
cioſum, hoc utilitatē
& ideo minus malū,
& effit ueniale, licet
poſſit effe mortale
propter contemptū,
uel preceptum. Et i-
deo admifetur in li-
tera ſequenti articu-
lo contra conſuetu-
dinem communem.
Tertio, qd falſitas illa
habet locum, & in Quicunq[ue]
cultū communī, & cō-
ſiderit panē.
in cultū ſingulare. Et
tom. 5.
Et glo. Am-
bro. circa fi-
comētacū
ad col. ca. 2.
tom. 5.

A D P R I M U M ergo dicendū, quod cū Deus fit ueritas, illi in uocant Deum, qui in ſpiritu, & ueritate eum colunt, ut dicitur Ioan. 4. Et ideo cultus continens falſitatem non pertinet proprie-
tate Dei inuocationem, quā ſaluat.

A D S E C U N D U M Dicendū, qd ante tempus legis, iufi per interiorem inſtitūtiōnēm instrueban-
tur de modo coleti Deum, quos alii ſequebantur. Postmodum uero exterioribus preceptis circa
hoc homines ſunt instructi, qua-
præterie perſiſterunt effit.

A D T E R T I U M Dicendum, quod diuerſe conſuetudines Eccleſiae in cultū diuino, in nullo
ueritati repugnant: & ideo ſunt ſeruandæ, & eas præterire illici-
tum effit.

ARTICVLVS II.

Vtrum in cultu Dei poſſit effe aliquid ſuperfluū.

A D S E C U N D U M ſic procedit. Viderit qd in cultu Dei non poſſit effe aliquid ſuperfluū. Dī enim Eccl. 43. Gloriantes Deū quantumcumque poteritis, ſu-
peruebit auctio: ſed cultus di-
uinus ordinatur ad Deum glo-
rificandum: ergo nihil ſuper-

Sup. q. 81.
art. 5. ad 1. Et
q. 92. artic. 1.
cor. & ad 3.
Et infra q.
104. artic. 2.
ad 2.

* Super queſt. nonageſimateria Articulum ſecundum.

IN ſecundo eiusdem quæſtioni, articulo uide in literā reſolu-
tionem ſuperfluū, ſcilicet, quia in exterioribus ſolum
conſilens, ad interiorem Dei cultum, non pertinet. Cū
enīm cultus exterior ad interiorem ordinetur, ſi aliquis ex-
tra ſiat cultus, qui ad interiorem non ordinetur, ſuper-
fluū effit. Et quia ad interiorem Dei cultum non reſtatur
natur

QVAEST. XCIII.

ARTIC. I.

QVAESTIO XCIII.

De idolatria, in quatuor articulos dividita.

fluum in eo potest esse.

F

¶ 2 Præt. Exterior cultus est professio quædam cultus interioris, quo Deus colitur fide, spe, & charitate, ut August. dicit * in Enchiridion: sed in fide, spe, & charitate non potest esse aliquid superfluum: ergo neque in diuino cultu.

¶ 3 Præterea. Ad diuinum cultum pertinet, ut ea Deo exhibemus, quæ a Deo accepimus: sed omnia nostra Deo accepimus. ergo si totum quicquid possumus, facimus ad Dei reverentia, nihil superfluum erit in diuino cultu.

SED CONTRA est, quod August. dicit * in 2. de doct. christ. quod bonus, uerusq; christianus etiam in literis sacris superstitiones figura repudiat: sed per sacras literas Deus colendus ostenditur. ergo etiam in cultu diuino potest esse superstitionis ex aliqua superfluitate.

RESPON. Dicendum, quod ali quid dicitur superfluum dupliciter. Vno modo, secundum absolutam quantitatem: & secundum hoc non potest esse aliquid superfluum in diuino cultu: quia nihil potest homo facere, quod non

fit minus eo, quod Deo debet. Alio modo potest esse aliquid superfluum secundum proportionem, quia scilicet non est finis proportionatis. Finis autem diuini cultus est, ut homo Deo det gloriam, & ei se subiciat mente, & corpore: & ideo quicquid homo faciat quod pertinet ad Dei gloriam, & ad hoc, quod mens hominis Deo subiciatur, & etiam corpus per moderatam refrænationem concupiscentiarum, secundum Dei, & Ecclesiæ ordinationem, & consuetudinem eorum quibus homo conuiuit, non est superfluum in diuino cultu. Si autem aliquid sit, quod quantum est de se, non pertinet ad Dei gloriam, neque ad hoc, quod mens hominis seratur in Deum, aut quod carnis concupiscentia moderate refrænentur: aut etiam si sit præter Dei, & Ecclesiæ institutionem, uel contra consuetudinem communem, quæ secundum * Augusti pro lege habebat est, totum hoc reputandum est superfluum, & superstitionis: quia in exterioribus solum confitens, ad interiorum Dei cultum non pertinet. Vnde* August. in lib. de uera religione, inducit, quod dicitur Luc. 17. Regnum Dei intra uos est: loquitur contra superstitiones, qui scilicet exterioribus principalem curam impendunt.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in ipsa Dei glorificatione implicatur, quod id quod sit, pertinet ad Dei gloriam, per quod excluditur superstitionis superfluitatis.

AD SECUNDUM dicendum, quod per fidem, spem, & charitatem, anima subicietur Deo: unde in eis non potest esse aliquid superfluum. Aliud autem est de exterioribus actibus, qui quandoque ad haec non pertinent.

AD TERTIUM dicendum, quod ratio illa procedit de superfluo, quantum ad quantitatem absolutam.

E INDE considerandum est de idolatria.

ET CIRCA hoc queruntur quatuor.

¶ Primò, Vtrum idolatria sit species superstitionis.

¶ Secundò, Vtrum sit peccatum.

¶ Tertiò, Vtrum sit grauissimum peccatorum.

¶ Quartò, De causa huius peccati. Vtrum autem cū idolatria sit communicandum, dicūmus effluere, cum de infidelitate agere.

ARTICVLVS PRIMVS,

Vtrum idolatria recte ponatur species superstitionis.

A D PRIMUM sic procedatur. Videatur, qd; idolatria non ponatur recte species superstitionis. Sicut enim heretici sunt infideles: ita & idolatri. sed hæc est species infidelitatis, ut supra habitum est, ergo & idolatria, non autem superstitionis.

¶ 2 Præt. Latra pertinet ad uitram religionis, cui opponitur superstitionis: sed idolatria uidetur uniuoco dici cum ea latra, quæ ad ueram religionem pertinet. Sic enim appetitus falsæ beatitudinis cum appetitu uera beatitudinis uniuoce dicitur: ita culus fallorum Deorum, qui dicitur idolatria, uniuoco uidetur dici cultu ueri Dei, qui est latra uerae religionis. ergo idolatria non est species superstitionis.

¶ 3 Præt. Illud quod nihil est, potest esse aliquam genus species, sed idolatria nihil est nisi ut datur, cit enim Apoft. ad Corint. 8. Secundum quia nihil est idolum immido, & infra 10. Quid ergo? dico quod idolis immolatur sacrificium, aut quod idolum sit aliud, quasi dicat nō: immolare autem idolis propriæ ad idolatriam pertinet. ergo idolatria, quasi nihil est, non potest esse superstitionis species.

¶ 4 Præterea. Ad superstitionem pertinet exhibere cultum diuinum, cui non debetur: sed cultum diuinum sicut non debetur idolis, ita nec aliis creaturis. unde ad Roman. 1. Quidam uituperant de hoc, quod coluerunt, & feruerunt potius creaturis, quam creatori. ergo incōuenienter humilio di superstitionis species idolatria.